

Lietuvos ir Baltarusijos tautinė partija¹

Konstancija Skirmunt

„Kurjer Litewski“ Nr. 50.
1907 m. gegužės 8 d. - 18 d.

Vėl nuskambėjo aiškus Aleksandro Lednickio* balsas, suteikiantis mums nacionalinį susitelkimo šūkį („Kurjer Litewski“ Nr. 41).

Nacionalinė idėja, jungianti skirtingas pilietybes ir visuomenės klases, skirta bendram Lietuvos ir Baltarusijos politiniam gyvenimui, nušvietė mus vėl bendro lauko liepsna, kuri tampa vis stipresnė. Kažkada, seniai mūsų Lietuvoje jis degė gerai ir pritraukė prie savo šildančių kraštų lietuvių, rusų ir lenkų. Dabar, ateitis, kaip ir praeitis, šaukia, kad šį lauką reikia iš naujo uždegti. Tegul niekas negalvoja, kad reikalaujamas ir šaliai būtinas Lietuvos ir Baltarusijos politinis susijungimas trukdys atskirų nacionalinių kultūros laukų laisvai plėtrai. Visos šalies politika ir nacionalinė plėtra, kurias ši šalis turi, tai yra atskiri dalykai, tačiau modernių visuomenių sudėtingame politiniame gyvenime juos galima puikiai sujungti. Kalba eina tik apie vieną dalyką, kad apie šį bendrą gyvenimą būtų galima pasakyti: *justitia est fundamentum lyties circumstantiis*.²

Mintis apie šalių ir tautų, kurios nuo Baltijos jūros iki Pripetės sudaro seną politinę visumą, bendrumą – tai mintis, turinti savyje, kaip to reikalauja naujų laikų dvasia, teisinę klasių lygybę, liaudies pilietiškumą, mintis, gimusi, o tiksliau atgimusi, pas mus kartu su pirmu pavasarinio laisvės vėju. Politiškai ją iškėlė Romanas Skirmuntas* („Kurjer Litewski“ 1905 m. rudenį), religiška, o taip pat ir politiškai – Vilniaus vyskupas Edvardas Roppas*, kuris buvo katalikiškos konstitucinės partijos³ įkūrėjas. Politiškai ir socialiai dabar ją iškėlė Aleksandras Lednickis, kuris buvo autonomistų judėjimo*

¹ Išversta iš: Futurus [Skirmuntt, Konstancja] (1907). „Stronnictwo Krajowe Litwy i Białejrusi“, Kartki polityczne ze spraw krajowych poruszonych w prasie wileńskiej 1905—7 r. Przedruki z „Kurjera Litewskiego“ i „Vilniaus Žinios“. Warszawa: Druk. i lit. Jana Cotty, Kapucyńska 7: 69—78.

² Teisingumas – valstybės pagrindas (lot.). – *Mokslinio redaktoriaus pastaba*.

³ Lietuvos ir Baltarusijos katalikiška konstitucinė partija*. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba*.

iniciatorius pirmoje Dūmoje. O jeigu ją nagrinėsime nacionaliniu požiūriu, tai tarp trijų mūsų broliškų tautų mes nesurasime proto ir laisvo nuo nacionalizmo ligos žmogaus, kuris šios sąjungos nenorėtų ir nekreiptų į ją dėmesio. Visuomenės balsas šia kryptimi pastaraisiais metais vis dažniau pasigirsta.

Ar nauji mūsų antros Valstybinės Dūmos atstovai turi Lietuvos ir Baltarusijos jungimosi visais įmanomais būdais idėją? Jų veiklos kryptys tai parodys. Tačiau, trijų tautų visuomenė liko namie, o aplink ją susikaupė kalnai darbų. Jeigu mūsų veikla susijungs į vieną didelį tikslą ir atsispindės tautinės partijos programoje, tai ji nesuskils į skirtingas puses ir neišsitrins pražūtingose kolizijose. Jos valanda jau artėja, o jeigu mes patys prie mūsų likimų ir jų pagerinimo prisidėsime, tai pagreitinsime šį procesą.

Sukūrus tokią idėją, kurios turinys bus susijęs su politiniu judėjimu, ji apims šalyje viską, kas yra teigiama. Visa visuomenė turi dirbti tam, kad būtų sukurta tokia idėja, ir pati tą programą rašyti. Tačiau, tokios programos pirmtakais gali būti individai, kuriuose ta idėja yra stipriau susikoncentravusi ir reikalaujanti paskelbimo. Kaip nurodėme aukščiau, tokie individai jau pasiskelbė ir jiems reikia kalbėti, nes jie yra kaip atskiras dainos tonas prieš choro balsą.

Nacionalinės partijos pagrindą turi sudaryti:

Visi visuomenės piliečiai nepriklausomai nuo jų tautybės, religijos ar lyties. Idėjiniai (supratingi) piliečiai turi būti aktyvūs ir gabūs žmonės, kurių tikslas būtų bendras darbas šaliai.

Siekis į vieną savivaldos vienetą sujungti Lietuvą ir Baltarusiją, kartu su Polese, jos bendru politiniu centru Vilniuje ir kultūriniais savivaldos centrais Kaune ir Minske.

Šio siekio perdavimas mūsų deputatams, kurie per pirmą bendrą tinkamos sudėties Dūmos posėdį pasisakys dėl politinių aplinkybių ir parengs šiam tikslui gruntą šalyje.

Vietos savivaldos teisinės ribos, neperžengiančios bendrų šalies teisinių ribų, kurias gerais laikais nustatė pati valdžia.⁴ Tik šios plačios ribos gali patenkinti tautinius mūsų krašto, siekiančio pilnaverčio gyvenimo,

⁴ Matyt čia turima omenyje teritorinė savivalda, panaši į tas, kurios buvo įvestos Rusijos centrinėse gubernijose dar 1864 m. dėl taip vadinamųjų „didelių reformų“, tačiau jos nebuvo pravestos Vakarų gubernijose. Tik 1903 m. buvo išleistas specialus „Reglamentas dėl žemės ūkių valdymo Vitebsko, Volynės, Kijevo, Minsko, Mogiliovo, Podolės gubernijose“, kuris išvardintose gubernijose įvedė žemių institucijas, bet tik ribotam laikui (Vilniaus, Gardino ir Kauno gubernijose institucijos iš viso nebuvo steigiamos). Visose devyniose gubernijose pilna žemės savivalda buvo pasiekta tik 1912 m. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba*.

poreikius. Vyriausybė prieštarauja tam, kad mūsų žemėms būtų suteikta nacionalinė autonomija, tačiau iš esmės neprieštarauja, kad apygardų savivaldai, tame tarpe ir šiaurės vakarų krašto savivaldai. Todėl mes tuo labiau turime pasisakyti dėl šio klausimo nagrinėjimo Valstybinės Dūmoje. Mums belieka tik sulaukti tinkamo momento, kad galėtume pasisakyti dėl šio mūsų reikalavimo. Turime plėtoti ir palaikyti šį reikalavimą mūsų atstovų⁵ Dūmoje iš Lietuvos ir Rusijos veikloje bei pačioje mūsų visuomenėje.

Toliau nacionalinės partijos teorija ir idealas turi būti remiami tokiomis pagrindinėmis nuostatomis:

Iš tautinės partijos turi būti pašalintas bet koks nacionalizmas, suprantamas kaip veikimo motyvas. Tautinės partijos veikimo motyvas yra daug platesnis ir didesnis. Remiantis juo yra galima visų tautų, kurios gyvena šioje šalyje, laimė ir gerovė, todėl nacionalizmas neturi patekti į partijos programą. Šaliai nei visagaliai lenkai, nei visagaliai lietuviai, nei žydai sionistai ir net rusai rusifikatoriai nepadės. Partijoje patriotams visada atsiras vietos, tačiau jos nebus nei nacionalistams, nei atėjūnams.

Nacionalinės partijos narys veikia dviem būdais. Kaip savo tautos narys jis stropiai dirbta ties jos kultūrine plėtra ir veikla, o kaip tautinės partijos narys - stropiai saugo, kad jo tautiškumas neperžengtų broliškų tautų, siekiančių vystyti savo individualumą, prigimtinių ir pilietinių teisių, taip vesdamas bendrą šalies gyvenimą harmonijos link.

Tautinės partijos pagrindas turi būti plačiausia ir sveikai suprantama demokratija. Teisingai teigia A. Lednickis, sakydamas, kad mes, išsilavinęs sluoksnis, savo šalyje (ir Valstybinėje Dūmoje) esame dangčiu be dugno. Tai labai geras palyginimas. Galima dar tik pridurti, kad esame sienomis be pamatų. Kol sienos nesusijungs su pamatais, tol nebus pastato.

Tautinė partija gali būti įsteigta tik išsilavinusiam sluoksniui parodžius iniciatyvą, tačiau pagrindinė šios partijos užduotis yra visų mūsų šalies gyventojų kultūrinis ir ekonominis pakilimas, laisva jų nacionalinių ypatybių plėtra ir jų suderinimas su savivaldos gyvenimu. Tokių veiksmų priešininkai dideliais skaičiais susirenka aplinkui! Pas mus pačius kaupiasi neigiamos jėgos, tačiau, jeigu mes norime gyventi ir, jeigu turime gyventi, tai turime nugalėti ir vieną, ir kitą.

Visų pirma, mūsų gerosios valios žmonėms reikia atsikratyti neveiklumo arba veikimo tik vardan savo interesų. Jie turi išeiti „iš išdidžiai stovinančių rūmų“ (tokių jau nedaug liko), išeiti iš dvarų, kuriuose viešpatauja mieguistas

⁵ Lietuvos ir Rusijos krašto judėjimas* (kitas pavadinimas – Grupė deputatų nuo Vakarų žemių).

egoizmas, ir eiti į žmones, darbininkų sluoksnius. Ten apsišvietęs tautinės partijos narys nepabijos nusivalyti į sermėgą, išvėdinti tvankų senųjų namų orą. Jis geranoriškai paims sudiržusią darbininko ranką ir eis skleisti savo kultūrą tarp liaudies – katalikų ir stačiatikių. Istorinėje Lietuvoje, Vilniaus ar netgi Gardino regione tokia veikla bus daug lengvesnė. Katalikišku pagrindu šalies tautoms ir sluoksniams susikalbėti nebus sunku. Svarų vaidmenį gali suvaidinti konstitucinis katalikiškas judėjimas, kuri įkūrė žinomas Vilniaus vyskupas,⁶ jeigu tas judėjimas sugrįš prie laisvo gyvenimo. Tuo tarpu Minske, Vitebske ir Mogiliove programiniu požiūriu geriausiai gali veikti tinkamai suprasta tautinė partija. Ji gali iš esmės apimti visas šalies sąjungas, veikiančias bendro visuomenės gėrio labui. Todėl, tautinė partija gali (apeidama ir nugalėdama sunkumus) tiesiogiai įtakoti mūsų stačiatikius taip pat, kaip ir katalikus, kurie, mums žinomu būdu, buvo atplėšti, žinome kokių jėgų dabar yra laikomi ir su kokiomis jai tenka dabar susidurti.

Tautinė partija turėtų apimti visus mūsų švietimo judėjimus⁷ arba, jeigu ir neapimtų programiniu požiūriu, tai turėtų paremti besiformuojantį judėjimą ir niekada neiti prieš jį.

Mūsų švietėjiški judėjimai susiformavo tautiniu – lenkišku arba lietuvišku – pagrindu, todėl, kaip kultūros centrai, jie turi teisę į šią arba aną nacionalinę savybę. Tačiau, švietėjiškiems judėjimams labai lengva įžengti į grynai politinę sferą. Taigi, čia tautinė partija būtų labai gera priemonė, kuri įtakotų tautines kultūrinės sąjungas, ir, kuriant savo švietimo ir mokyklų centrus arba plėtojant idėją jau egzistuojančiuose judėjimuose, nešėtų kultūrą atitolusioms šalims ir kraštams, kurių iki šiol beveik jokia šviesa dar nebuvo pasiekusi.

Tautinė partija šalį turėtų aprūpinti tūkstančiais baltarusiškų ir Mažosios Rusios (pagrindė ukrainietiškais) elementoriais ir pirmaisiais skaitiniais šiomis kalbomis, įsteigti pagrindines mokyklas. Jeigu mes to nepadarysime, tai žinome kas už mus tai padarys ir su priešinga mums dvasia. Jeigu jiems pavyktų tai padaryti, tai tokiu būdu iškastų amžiną duobę tarp mūsų ir mūsų tautų. Reikia tas tamsias jėgas aplenksti, o jau pasireiškusias nugalėti.

Baltarusiai Minske ir Mogiliove, rusai (Juodosios Rusios⁸) Gardine ir Polesėje atsibunda nacionaliniam savęs pažinimui. Tautų visiškas atsibudimas esant tokiai dabartinei privalomai švietimo sistemai,

⁶ Turima omenyje vyskupas Edvardas Roppas. – Mokslinio redaktoriaus pastaba.

⁷ Švietimo („Oświata“) judėjimai* – Mokslinio redaktoriaus pastaba.

⁸ Originale: „rusiński (czarnoruski)“. – Mokslinio redaktoriaus pastaba.

taps neilgo laiko klausimas. Jeigu mes nepasakysime kuo jis yra, kokia yra jo krašto praeitis, tai pavadinimų ir istorijos melą jam pakiš kiti, nutraukdami šią tūkstantinę kraujo ir dvasios sąjungą, kokia mus jungia su šiais žmonėmis.

Tautinė partija, kaip suorganizuota ir pasiaukojanti organizacija, gali dar, kaip aš galvoju, pristabdyti ir atšaukti tą didelį pavojų, kuris mums gresia. Tam tikslui reikia išklaudyti dar neaiškų mūsų tautos sielos balsą, įsteigti jam tinkamiausias mokyklas ir padėti žengti pirmuosius žingsnius švietimo ir papročių kelyje, o jis šios pirmos vedančiosios rankos tolimesnėje savo plėtroje neužmirš. Šiam tikslui mes visi be išimčių privalome įvesti nors ir labai mažą, tačiau visuotinį ir reguliarų žemės nuosavybės ir pajamų mokestį, negailėti pinigų paslaugoms ir tikslams, kurie ateityje šimtą kartų atsipirks.

Kiek daug ir galingai gali nuveikti tautinė organizacija ekonominiame kelyje, padedant į aukštesnį lygį pakelti žemės ūkį, mūsų pramonę, kuri šiandien yra tokia nusilpusi, tačiau vertinga, smulkią bajoriją ir tautą. Šia kryptimi jau daug ką nuveikė žemės kooperatyvai, Kauno ir Vilniaus maisto asociacijos, Minskas jau pradeda judėti, tačiau Baltarusijoje ir Polesėje yra tik dar pavieniai atvejai, nes jiems dar trūksta bendros programos, o dar labiau turtingų žmonių pareigos jausmo, sakancio, kad jie šiuo atveju turi būti priešakyje.

Kai kokia nors idėja subręs visuomenėje, išplauks iš dvasios gilumos, sugebės joje nugalėti klystančias ir priešiškas jėgas, kurioms pavyktų ją sunaikinti arba sustabdyti, tada ta idėja suras savo formą ir žodžius, susiformuos ir galės būti pradedama įgyvendinti.

Taigi, mūsų krašto sujungimo idėja turėtų įgauti savo išraišką – tautinę partiją. Partija turi turėti savyje veiksmo energiją, programą ir pinigus. Be šių veiksnių nebus bendrų veiksmų. Taip pat. nebus jokių kolektyvinių veiksmų be organizacijos.

Taip pat, yra kiti, tylesni ir ramesni idėjos išorinės išraiškos susiformavimo keliai. Jos veikimas prasideda nuo mažesnių židinių ir apima valsčius ir apskritis, iš smulkesnių išėities punktų auga į vis didesnius susibūrimus, kol tampa vyraujančia visuomenėje ir pasikeičia į bendrą galingą veiksmą.

Taip atsitinka kraštuose ir visuomenėse, kurios turi gyvuojančią jėgą ir civilizacijos misiją. Dar neatėjo laikas didelei mūsų šalies organizacijai, kai ji yra neabejotinai ir skubiai reikalinga, kai jos šūkliai tuštumoje palieka šių mūsų žemių didžiausią dvasią.

Visų tikslai – visų laimė?

Tai yra šūkis partijos, kuri sugeba sutaikyti visų trijų mūsų broliškų tautų patriotizmą ir sušvelninti socialinių klasių prieštaravimus. Tai yra šūkis, kurio jokia epocha, jokia šalis ir jokia tauta niekada neišsižadės. Jau tikrai laikas. Laikas jau mums juos pakelti ir į didelę sąjungą įtraukti. Laikas! Jeigu norime gyventi ir gyventi taip, kaip mums pridera.